

خرید راهبردی خدمات سلامت

جلد اول

ادبیات و مبانی نظری، مطالعات تطبیقی

سید مصطفی حکیم زاده،

حسین زارع، رحمت الله خافضی، عزیز رضاپور و

پیوند باستانی

مرکز مطالعات و
پژوهش‌های اسلامی
انقلاب اسلامی

انتشارات علمی و فرهنگی

۱۳۹۶

خرید راهبردی خدمات سلامت

جلد اول

ادبیات و مبانی نظری، مطالعات تطبیقی

نویسندگان: سید مصطفی حکیم زاده، حسین زارع، رحمت الله حافظی، عزیز رضاپور و پیوند باستانی

چاپ نخست: ۱۳۹۶

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده سازی: انتشارات علمی و فرهنگی
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیه
حق چاپ محفوظ است.

مرکز مطالعات و
پژوهش های بنیادی
انقلاب اسلامی

انتشارات علمی و فرهنگی

اداره مرکزی و مرکز پخش

خیابان نلسون ماندلا (افرین)، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان،

پلاک ۲۵؛ کدپستی: ۱۵۱۱۷۳۶؛ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۹۶۴۷

تلفن: ۸۸۷۷۴۵۷۲-۷۰؛ فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲

تلفن مرکز پخش: ۸۸۶۶۰۷۲۸-۲۹؛ تلفن گس: ۸۸۶۷۷۵۴۴-۴۵

www.elmifarhang.ir

www.ketabgostar.co

info@elmifarhang.ir

info@ketabgostar.com

عنوان و نام پدیدآور: خرید راهبردی خدمات سلامت / سید مصطفی حکیم زاده، [و دیگران]؛ [برای] مرکز

مطالعات و پژوهش های بنیادی انقلاب اسلامی

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ج ۲

شابک: ج ۱: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۶-۳۶۸-۶؛ دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۶-۳۹۸-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: نویسندگان جلد اول: سید مصطفی حکیم زاده، حسین زارع، رحمت الله حافظی، عزیز رضاپور،

پیوند باستانی.

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج ۱. ادبیات و مبانی نظری، مطالعات تطبیقی. — ج ۲. با رویکرد جامع به خرید راهبردی دارو.

موضوع: اقتصاد پزشکی Medical economics سلامت پروری Health promotion

موضوع: بیمه درمانی Health insurance سیاست دارویی Pharmaceutical policy

موضوع: بهداشت — مدیریت Health services administration

موضوع: سیاست پزشکی Medical policy

شناسه افزوده: باستانی، پیوند، ۱۳۵۸ -

شناسه افزوده: حکیم زاده، سید مصطفی، ۱۳۶۲ -

شناسه افزوده: مرکز مطالعات و پژوهش های بنیادی انقلاب اسلامی

شناسه افزوده: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی Elmi - Farhangi Publishing Co.

ردیابند گنگره: ۱۳۹۵/خ ۴/۴۱۰ RA

رده بندی دیویی: ۳۳۸/۴۷۳۶۲۱

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۸۵۰۰۹

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	هفت
مقدمه.....	یازده
فصل اول: رویکرد سازمان بهداشت جهانی در خرید استراتژیک.....	۱
فصل دوم: نگرش‌هایی جدید از دیدگاه اقتصاد نهاد گرا و نوآوری سازمانی (۱).....	۱۹
فصل سوم: نگرش‌هایی جدید از دیدگاه اقتصاد نهاد گرا و تئوری سازمانی (۲).....	۴۳
فصل چهارم: جایگاه مصرف‌کننده در خرید استراتژیک.....	۵۹
فصل پنجم: نقش بازار و رقابت در خرید استراتژیک.....	۶۳
فصل ششم: جایگاه خریداران در خرید استراتژیک.....	۷۳
فصل هفتم: تقویت تولید دولت.....	۸۳

شش / خرید راهبردی خدمات سلامت (جلد اول)

فصل هشتم: پوشش فراورده‌های دارویی در کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و

توسعه ۱۱۹

فصل نهم: بررسی تجهیزات پیشرفته پزشکی در کشورهای منتخب ۱۲۷

کتابنامه ۱۸۵

www.ketab.ir

پیشگفتار

به نام آن که جان را فکرت و معرفت

امروزه تأمین اجتماعی به عنوان یکی از ضروریات توسعه اقتصادی و تحقق عدالت اجتماعی در کشورها شناخته می‌شود. حمایت از نیروی کار فعال و تأمین آتیه ایشان از طریق حمایت‌هایی چون بازنشستگی، از کارافتادگی و تأمین آینده‌بازماندگان از وظایف حاکمیتی بوده که سازمان‌های بیمه‌ای و تأمین اجتماعی عهده‌دار آن شده‌اند.

از سوی دیگر، بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تأمین اجتماعی هم یک زمینه و بستر اصلی شکل‌گیری و اجرای حرکت‌های معطوف به توسعه است و هم یکی از اهداف توسعه می‌باشد. در واقع، از جمله هدف‌های اصلی برنامه‌های توسعه کشور، تحقق نظام‌های رفاه و تأمین اجتماعی فراگیرتر، کامل‌تر و مکفی‌تر است. این موضوع در قانون اساسی در اصول متعددی از جمله در اصول ۳، ۲۱، ۲۹ و ۴۳ مورد توجه قرار گرفته است. در این اصول، پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه، مسکن، کار، بهداشت و تعمیم بیمه، توجه به مقوله حمایت از مادران و کودکان بی سرپرست و ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست، برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، درآمدهای کم، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی مورد تأکید قرار گرفته است.

در حال حاضر، نظام تأمین اجتماعی در کشور ما دربرگیرنده نهادها، سازمان‌ها و صندوق‌های متعددی است که هر کدام در یکی از حوزه‌های حمایتی یا بیمه‌ای فعالیت می‌کنند؛ با وجود این، آمارها گویای این است که درصد قابل توجهی از جمعیت کشور هنوز از خدمات بیمه‌ای یا حمایتی مناسبی برخوردار نیستند. با وجود تلاش‌های فراوانی که در سه دهه گذشته صورت گرفته است، هنوز بخشی از نیروی کار، زنان و کودکان بی‌سرپرست، بیکاران و... از خدمات نظام تأمین اجتماعی برخوردار نبوده یا خدماتی که ارائه می‌شود نیازهای آنان را کفایت نمی‌کند.

از سوی دیگر، تجربه‌های جهانی نشان می‌دهد که اصلاحات نظام اقتصادی کشورها، به طور اجتناب‌ناپذیر، پیامدهایی چون گرانی، بیکاری، کاهش درآمد، بی‌ثباتی شغلی و... را به همراه دارد که مرور است برای جبران آن‌ها تمهیداتی اندیشیده شود. این چرخه را کشور ما نیز چند بار تجربه کرده است و وجود این مشکلات و چالش‌ها، توجه هرچه بیشتر حوزه تأمین اجتماعی را در برنامه‌های توسعه روری می‌سازد.

نکته مهم دیگر، وضعیت صندوق‌هاست. در واقع، صندوق‌های بازنشستگی کشور از وضعیت و ثبات مناسبی برخوردار نیستند. وضع قوانین با تعهدات بلندمدت، از یک سو میزان بدهی‌های دولت به صندوق‌ها را بالا برده است. از سوی دیگر عوامل تأثیرگذار بیرونی همچون سالمندی جمعیت، رونق کم اقتصادی، فشارهای مضاعف تحریم‌ها و پایین آمدن قیمت نفت و تأثیر مستقیم آن در پروژه‌های عمرانی، بالا رفتن شاخص پیرایی به زندگی، بهبود وضعیت سلامت و بهداشت، کاهش اشتغال و حتی مکانیزه شدن برخی مشاغل باعث شده است که دست‌به‌دست هم داده تا دخل و خرج صندوق‌های بازنشستگی از حالت توازن خارج شود و در صورت مطلوب رشد نماید؛ و این به معنی به صدا در آمدن زنگ هشدار جدی برای ایجاد صندوق‌های بیمه‌ای است.

بر اساس آنچه گفته شد، تحلیل دقیق مسائل تأمین اجتماعی و صنایع مرتبط و ارائه راهکارهای مناسب در مسیر تحقق اهداف عالیه سند چشم‌انداز و عمل به تکالیف قانونی مندرج در اصول قانون اساسی بسیار حائز اهمیت است. در این راستا مرکز مطالعات و پژوهش‌های بنیادی انقلاب اسلامی انجام پروژه‌های تحقیقاتی ذی‌ربط را در دستور کار خود قرار داد و متعاقب آن در چارچوب تفاهم صورت گرفته بین این مرکز و انتشارات علمی و فرهنگی، تدوین و انتشار برخی از یافته‌های این پروژه‌ها به شکل کتب مرتبط برنامه‌ریزی شد که انتشار کتاب حاضر یکی از دستاوردهای این همکاری است.

موضوع این کتاب، خرید راهبردی خدمات سلامت است که از جمله مهم‌ترین محورهای

است که در سال‌های اخیر مورد توجه ویژه سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران حوزه سلامت و بیمه‌های درمانی قرار گرفته است. تصویب آیین‌نامه خرید راهبردی خدمات در سالیان اخیر و به کارگیری دیدگاه‌های اقتصادی در خرید خدمات و استفاده از تجهیزات و داروهای گران‌قیمت، اهمیت منحصر به فرد این رویکرد را خاطرنشان می‌سازد.

خرید راهبردی در مفهوم به دنبال دستیابی به روش‌هایی برای به حداکثر رساندن عملکرد نظام خرید خدمات سلامت با طرح سؤالات راهبردی است؛ سؤالاتی از جمله اینکه: از چه کسی و برای چه کسی بخریم؟ چه خدماتی را خریداری کنیم؟ چگونه پرداخت کنیم؟ و چقدر پرداخت کنیم؟ هر کدام موضوعات مهمی را در بحث خرید راهبردی مطرح می‌کنند؛ و ارائه پاسخ‌ها درست به سؤالات طرح‌شده، نقشه راه خرید راهبردی خدمات در بخش سلامت است. بدیهی است که بررسی چالش‌های پیش روی نظام سلامت و چگونگی ایفای نقش سازمان‌های بیمه‌ای رای طراحی و اجرای نظام خرید راهبردی در کشور بسیار ضروری و کلیدی است و این - در ادامه - نکات مهم و مورد نظر برای انجام مطالعاتی کارساز در این مسیر است.

طبعاً اولین گام در این مسیر، آشنایی و دیدگاه‌های نظری است، که این کتاب به آن اختصاص یافته است. کتاب حاضر برگرفته از یک طرح پژوهشی انجام‌شده در این مرکز است، مطالعات انجام‌شده در داخل کشور، و رانین و مقررات مرتبط در خصوص خرید راهبردی، مبانی نظری موجود در دنیا و تجربیات جهانی را شناسایی و در قالب مطالعات تطبیقی ارائه کرده است.

هر چند مؤلفان محترم با بهره‌گیری از توان اساتید و کارشناسان این حوزه حداکثر تلاش خود را برای عرضه کتابی جامع به کار بسته‌اند ولی مطمئناً این دستاورد غاری از نقص و کاستی نیست و انتظار می‌رود صاحب‌نظران گرامی با ارائه نظرات کارشناسانه خود ما را در هر چه پربارتر شدن این مجموعه یاری نمایند.

امید است کتاب حاضر اطلاعات مفیدی را در اختیار سیاست‌گذاران، برادران ریزان، اساتید، دانشجویان، مدیران و علاقه‌مندان به حوزه رفاه و تأمین اجتماعی قرار دهد و تلاش مؤلفان محترم و نیز انتشارات علمی و فرهنگی در این راه مأجور باشد.

مرکز مطالعات و پژوهش‌های بنیادی انقلاب اسلامی

مقدمه

خرید راهبردی در مفهوم عبارت است از جست و جوی مستمر برای دستیابی به روش هایی از طریق تصمیم گیری در نوع خرید، نحوه خرید و اینکه از چه کسی خرید کنیم، به گونه ای که عملکرد سیستم را به حداکثر مطلوب برساند. (کاف، می، ۱۳۸۰).

بر این اساس، خرید راهبردی در خصوص خدمات و کالاهای سلامت که بازار دچار شکست می باشد، از جمله کالاهای عمومی، کالاهای ارائه ویژگی انتقال تدریجی منابع از خدمات سطوح دو و سه به مراقبت های اولیه، پیشگیری و بیماری های کالاهای دارای شکست بازار پیوسته مانند بیمه و مواردی که امکان برون سپاری آن به بخش غیر دولتی وجود ندارد الزام دارد.

برای خرید راهبردی خدمات چالش هایی وجود دارد که ریشه در سه عامل - دلالت بخش سلامت دارد، چالش هایی از جمله:

- وجود تعرفه های متفاوت برای خرید خدمات (تعرفه دولتی مصوب دولت، تعرفه خصوصی مصوب دولت، تعرفه خصوصی نظام پزشکی، تعرفه کاملاً آزاد)؛
- خرید با قیمت های متفاوت توسط سازمان های بیمه ای (خرید K و K2 و...) از بخش دولتی برای خدمات مشابه، خرید K و چند K بیمه تکمیلی از بخش خصوصی توسط برخی سازمان ها (سازمان خدمات درمانی، نیروهای مسلح) برای خدمات مشابه؛
- فقدان نظارت کافی بر نحوه ارائه خدمات به بیمه شدگان؛

— فقدان رابطه بین سطح اول (پیشگیری)، سطح دوم (درمان)، سطح سوم (بازتوانی)؛

— فقدان نظام هدایت بیمار در مسیر درمان؛

— استفاده وسیع از فناوری پیشرفته و گران قیمت (گامانایف، pet scan و غیره) و گاهاً غیردرمانی (لیزر آگزایمر و غیره).

از آنجا که سازمان‌های بیمه اجتماعی در ایران متفاوت بوده و سطح قابل توجهی را تحت پوشش خود قرار می‌دهند (Annex, 2007)، خرید راهبردی خدمات و کالاهای سلامت برای چند سازمان‌هایی می‌تواند علاوه بر کیفیت خدمات، رضایت بیمه‌شدگان را موجب شود. در هر حال، خرید راهبردی به دنبال جست‌وجوی مداوم برای بهترین خدمات سلامت، با بهترین ارائه‌دهندگان خدمت، و بهترین روش پرداخت و ترتیبات مربوط به عقد قرارداد با ارائه‌دهندگان خدمت است (The World Health Report, 2000: 105). کتاب حاضر برگرفته از طرح پژوهشی است. سعی دارد ضمن بررسی مبانی نظری موجود در دنیا و تجربیات جهانی، پیشنهادهایی را برای استفاده این سیستم در کشور ارائه کند.

بررسی وضعیت موجود در کشور، های مختلف نیز نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر در بسیاری از کشورها مثل شیلی، مکزیک، نیوزیلند و انگلستان تلاش‌های زیادی بر روی راهبردی کردن خرید در نظام‌های سلامت اعمال شده است. به‌روزترین کار انجام‌شده در داخل کشور بررسی خرید راهبردی خدمات سرپایی است که در سال ۱۳۸۷ انجام شده است (حسن‌زاده، ۱۳۸۷). در سطوح اجرایی نیز در سازمان بیمه خدمات درمانی آیین‌نامه خرید راهبردی خدمات تنظیم شده است. اما همچنان سؤالات زیادی وجود دارد که درباره بررسی دارد. از مهم‌ترین این موارد مشخص کردن و نهادینه کردن فلسفه فکری و ساماندهی سلامت در کشور و موارد دیگری از جمله موارد ذیل است:

۱. رابطه خرید استراتژیک با کارکردهای اصلی نظام سلامت چیست؟

۲. جایگاه عدالت، پایداری نظام و کیفیت مراقبت‌ها در خرید راهبردی چگونه باید تعریف

شود؟

۳. جایگاه خرید استراتژیک در زیرمجموعه‌های خدمات از جمله دارو، تجهیزات، لوازم

مصرفی، تجهیزات پزشکی و خدمات پرستاری چیست؟

علاوه بر موارد ذکر شده بسته به نحوه تعامل و همکاری سازمان‌های بیمه‌ای (به عنوان

خریدار)^۱ تأثیرات متفاوتی را در بازار می‌توان ایجاد کرد. در هر حال، توجه به نقش مشتریان

۱. مدل‌های خرید مبتنی بر ارزش (THREE MODELS OF VALUE-BASED PURCHASING)، در سه

(بیماران یا بیمه‌شدگان)، نقش بازار بیمه (خریداران) و در نهایت، نقش تولیدات و عوامل مؤثر بر آن (ارائه‌دهندگان) از جمله مواردی است که در خرید راهبردی لازم است مورد توجه قرار گیرد، برای هر یک از این عوامل فاکتورهای نسبتاً زیادی لازم است در نظر گرفته شود.

در این میان، نقش بیمه‌ها به عنوان مراکز خرید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و لازم است آن‌ها به مواردی از جمله ورود/ خروج به/ از بازار، ابعاد بازار و رقابت، دستمزدها و قیمت‌ها، مقدار و ابعاد کالاها و خدمات سلامت، کیفیت خدمات و استانداردهای لازم توجه داشته باشند (Perrot, 2002).

در هر حال، در بحث خرید راهبردی، هنگامی که دولت، سازمان‌های بیمه‌ای سلامت ملی (در ایران، سازمان بیمه خدمات درمانی) یا شرکت‌های بیمه‌ای (شرکت‌های بیمه خصوصی یا مکمل) به عنوان خریدار وارد می‌شوند، سؤالات مهمی از جمله کمیت و کیفیت خدمات و ارتباط آن با هزینه و مزینه، ارزیابی، قابلیت مانیتور کردن خدمات به دلیل اینکه کیفیت فدای قیمت نشود و در نهایت، لزوم عدم حضور در بازار رقابتی از سؤالات بسیار اساسی هستند. در هر حال، در صورت برآورد، توجه به نوع خدمات، رسمی بودن قرارداد، مدت زمان قرارداد، انتخاب ارائه‌دهنده خدمات، مشخص کردن الزامات عملکردی و مکانیسم‌های پرداخت بسیار ضروری است (Liu et al., 2007: 200-211). که مباحث ذکر شده بخشی از پیچیدگی‌های نظام خرید استراتژیک را نشان می‌دهد.

→

مدل عمده زیر تقسیم‌بندی شده است:

- مدل ۱: یک خریدار بزرگ (در ایران شاید بتوان سازمان بیمه خدمات درمانی را در این تقسیم‌بندی قرار داد)؛
- مدل ۲: مدل ائتلاف گروه‌هایی از خریداران (می‌توان شرکت‌های بیمه مکمل را در این گروه قرار داد)؛
- مدل ۳: مدل ترکیبی با ترکیبی از ارائه‌دهندگان و خریداران (سازمان تأمین اجتماعی را می‌توان در این گروه قرار داد).

→ Silow-Carroll and Alteras, "Value-Driven Health Care Purchasing: four states that are ahead of the curve", *The Commonwealth Fund* 67.